

FÖRSVARSMAKTEN

Totalförsvar för ett starkare Gotland

Slutrapport för regeringens uppdrag till Försvarsmakten och Länsstyrelsen i Gotlands län

Bilaga 25: Utmärkning av kulturegendom och undanförsel
av kulturföremål

Utgiven av: Länsstyrelsen i Gotlands län

Slutrapportens diarienummer: 459-3824-2017

Kontaktperson: Kristin Löfstrand, Länsstyrelsen i Gotlands län

Tryckår: 2022

Slutrapporten med bilagor finns att hämta i PDF-format på Länsstyrelsens webbplats: www.lansstyrelsen.se/gotland

Foto: Länsstyrelsen Gotlands län

Utmärkning av kulturegendom och undanförsel av kulturföremål

Projektledare och författare: Kristin Löfstrand
Projektgrupp: Kristin Löfstrand och Susanne Hallander
Diarienummer: 459-1663-2019

1 Sammanfattning	4
2 Syfte	5
3 Projekt mål	5
4 Bakgrund	5
5 Avgränsningar	6
6 Läsanvisningar	7
7 Utgångspunkter	7
7.1 1954 års Haagkonvention	7
7.1.1 Utmärkning av kulturegendom	7
7.1.2 Respekt, immunitet och upphävande av detsamma	8
7.1.3 Andra tilläggsprotokollet	8
7.1.4 Totalförsvarets folkrättsförordning	8
7.1.5 Lag (1992:1402) om undanförelse och förstöring med tillhörande förordning	8
7.1.6 Riksantikvarieämbetets föreskrifter och informationsskrift	9
8 Resultat	9
8.1 Praktiskt genomförande	10
8.2 Länsstyrelsen roll	10
8.3 Restlista och kvarvarande frågeställningar	11
8.4 Frågetecken/åtgärder som kvarstår regionalt	12
8.5 Frågetecken/behov som behöver redas ut nationellt	12
8.6 Efterlevnad av Haagkonventionen	13
8.7 Mänskliga rättigheter	14
8.8 Informationsspridning	14
Bilaga A Att tänka på - Utmärkning av kulturegendom	16
A.1 Genomförande Undanförelse av kulturföremål	17
A.2 Genomförande Utmärkning av kulturegendom	18
A.1.1 Resurser	18
A.1.2 Omvärldsanalys och inläsning	18
A.1.3 Upprättande av lista	18
A.1.4 Beslutsfattande	20
A.1.5 Utmärkningen	21
A.1.6 Dokumentation över objekten	22
Bilaga B FAQ Utmärkning av kulturegendom	24
Bilaga C Infobrev till fastighetsägarna	26
Bilaga D Beslutsmall	28
Bilaga E Pressmeddelande	32

1 Sammanfattning

Enligt 1954 års Haagkonvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt, ska anslutna länder, under fredstid, vidta de förberedelser som krävs för att skydda landets kulturegendom.¹ På nationell nivå regleras utmärkning av § 25 i totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12) kulturegendom av totalförsvarets folkrättsförordning. Skyddet för kulturföremål i väpnad konflikt regleras i lagen (1992:1402) om undanförsel och förstöring med tillhörande förordning (1993:243) om undanförsel och förstöring.

Projektet har fokuserat på att försöka tolka länsstyrelsens uppdrag och ansvar utifrån befintlig lagstiftning. Rapporten redovisar hur vi tolkat och arbetat med länsstyrelsen uppdrag utifrån nationella lagar, förordningar och de av Riksantikvarieämbetet (RAÄ) framtagna föreskrifter, KRFS 1997:Länsstyrelsen åtgärder för att utmärka viss kulturegendom enligt 1954 års Haagkonvention om skydd för kulturföremål i händelse av väpnad konflikt, och RAÄs framtagna informationsskrift.² Projektet har identifierat flertalet frågetecken kring bland annat vad det gäller mandat, roller och ansvar samt vad det gäller det praktiskt genomförande, både vad det gäller undanförsel - och utmärkning av kulturegendom.

Projektet har resulterat i att 56 objekt har märkts ut med Blue Shield-emblemet. Rapporten redovisar hur utmärkningen praktiskt har genomförts. Vad det gäller undanförsel av kulturföremål har en samverkansform upprättats och planläggning har initierats. På grund av omprioriteringar hos länsstyrelsen lik väl som hos berörda aktörers verksamheter har arbetet behövts nedprioriterats. Projektet har därför främst fokuserat på risk-och katastrofberedskap. Arbetet har gjorts i samverkan med aktörer i länet som äger och förvaltar kulturföremål, samt i samarbete med Riksantikvarieämbetet.

Rapporten är skriven utifrån Gotlands läns arbete med de regionala förutsättningar och utifrån den lagstiftning, informationsskrift och kunskap som fanns år 2019-2021. Rapporten är att se som ett exempel på hur en utmärkning av kulturegendom kan gå till. Utmärkningen genomfördes under 2019. Vidare arbete kring tolkning av lagar har genomförts under 2020 varför nya insikter och frågeställningar har dykt upp och redogörs för i denna rapportering.

I arbetet med både undanförsel och utmärkning har det varit märkbart att lagarna, förordningarna och informationsskriften praktiska genomförande inte har prövats tidigare i Sverige.

Gotlands län är det första län i landet som genomfört utmärkning av kulturegendom och påbörjat arbetet med att upprätta en förteckning och planläggning för skyddsvärda kulturföremål.

Av de möten, föreläsningar och det utbildningstillfället vi genomfört har samverkansaktörerna visat på ett stort intresse för dessa frågor. På nationell nivå har intresse visats från andra länsstyrelser som vill påbörja arbetet. Vi ser positivt på att

---

¹ Konvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt, Svenska Uneskorådets skriftserie nr 1/1995. Stockholm 1995 (nytryck av nr 5/1984)

² Riksantikvarieämbetet, 1996, *Utmärkning av kulturegendom enligt 1954 års Haagkonvention om skydd för kulturföremål i händelse av väpnad konflikt*, <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/233>

Riksantikvarieämbetet har påbörjat en revidering av föreskrifterna och ett fortsatt arbete på länsnivå och på nationell nivå.

2 Syfte

Det finnas ett behov av att stärka skyddet för kulturarv i händelse av väpnad konflikt. Syftet med projektet har dels varit att ge fast kulturegendom i Gotlands län ett förstärkt skydd genom utmärkning enligt 1954 års Haagkonvention dels förstärka skyddet för kulturföremål genom att arbeta utifrån lagen om undanförsel och förstöring, med tillhörande förordning.

Projektet är en del i Länsstyrelsen Gotlands totalförvarssatsning, där arbetet som genomförs på Gotland ska kunna fungera som förebild för andra länsstyrelser. Syftet har dels varit att ge kulturegendom ett stärkt skydd i händelse av väpnad konflikt, dels att pröva tillämpningen av den befintliga lagstiftningen.

3 Projektmål

Det övergripande målet är att stärka skyddet för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt och utreda länsstyrelsens roll och ansvar enligt tillämplig lagstiftning.³ Därtill finns två övergripande delmål; utmärkning av fast kulturegendom samt planläggning av undanförsel av kulturföremål.

I och med komplexiteten att upprätta en förteckning över föremål samt genomförandet av planläggning av undanförsel har projektmålet reviderats under 2020. Projekt valde att under 2020 fokusera på att upprätta en samverkan mellan berörda parter och genomföra en utbildning/övning för att öka kunskap om evakuering samt inspirera parterna att vidareutveckla sin krisorganisation.

Projektet ska också sammanställa en restlista över vad vi anser nödvändigt för att ge kulturegendom det skydd som Haagkonventionen specificerar.

4 Bakgrund

Utvecklingssatsningen för totalförsvaret (UT) är ett uppdrag med fokus på samverkan och organisation inom totalförsvaret i Gotlands län. Uppdraget beslutades av regeringen i

---

³ Totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12)

Lag (1992:1402) om undanförsel och förstöring

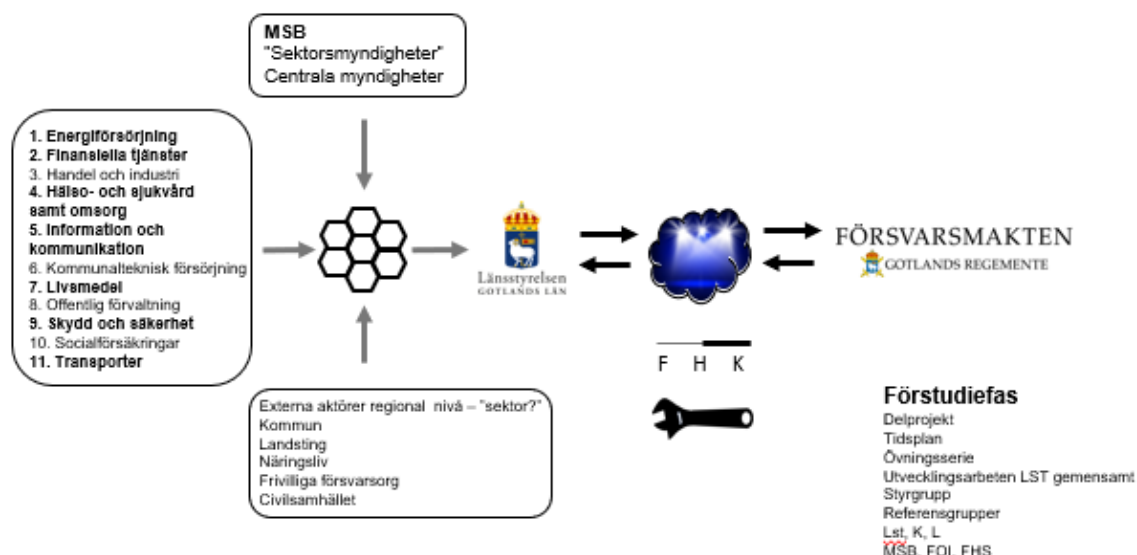
Förordning (1993:243) om undanförsel och förstöring

Lag (2014:812) om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten

Kulturmiljölag (1988:950)

Konvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt, Svenska Unescorådets skriftserie nr 1/1995. Stockholm 1995 (nytryck av nr 5/1984)

december 2017 och syftar till att Gotland ska gå före i planeringen av ett nytt totalförsvär. Projektet kan delvis komma att tjäna som förebild vid uppbyggnaden av strukturer för totalförsvärets aktörer i andra delar av landet. Tidigt i utvecklingssatsningen upprättades en modell i tre olika "spår", se figur 1 nedan, där arbetsgrupper tillsattes för att utveckla prioriterade områden inom totalförsväret.

Rapporten är att se som ett exempel på hur en utmärkning av kulturegendom kan gå till. Utmärkningen genomfördes under 2019. Vidare arbete kring tolkning av lagar har genomförts under 2020 varför nya insikter och frågeställningar har dykt upp och redogörs för i denna rapportering.

5 Avgränsningar

Arbetet har utgått från den svenska översättningen av Haagkonvention, i arbetet har det framkommit att konventionens översättning i viss mån kan påverka tolkningen av den. Projektet har inte gjort någon vidare analys av det utan avgränsat arbetet till att tolka den översatta versionen.

I arbetet har projektet utgått från nationell lagstiftning, det innebär att det andra tilläggsprotokollet inte prövats, då det inte omfattas av Totalförsvärets folkrättsförordning, Riksantikvarieämbetets informationsskrift eller föreskrifter och inte heller lagen om undanförsel och förstöring. Tilläggsprotokollet har dock resulterat i ett tillägg i 9 kap kulturmiljölagen. I praktiken omfattas emellertid ingen svensk kulturegendom av tillägget i kulturmiljölagstiftningen, varför projektets arbete med utmärkning och undanförsel inte har tagit hänsyn till det andra tilläggsprotokollet.

En kortare analys av protokollet har dock gjorts. I arbetet med att göra en analys av hur den svenska lagstiftningen lever upp till konventionens artiklar har projektet avgränsat sig till de artiklar som rör undanförsel och utmärkning, vilka artiklar som omfattas specificeras i avsnittet om analys.

6 Läsanvisningar

Rapporten är uppdelad i 2 delar samt bilagor. Första delen går igenom lagstiftningen som projektet haft som utgångspunkter i arbetet. Därefter följer en redogörelse för projektets resultat. I bilagorna redogörs en mer utförlig beskrivning över tillvägagångssättet för utmärkning av kulturegendom, där samtliga steg i processen beskrivs.

7 Utgångspunkter

Projektet har gjort antaganden och tolkningar av konventionen, 25§ totalförsvarets folkrättsförordning samt föreskrifterna och informationstexten upprättad av RAÄ. Informationsskriften och föreskrifterna publicerades 1996. Det säkerhetspolitiska läget har förändrats och det som i informationsskriften menar inte behöver göras i fredstid har vi bedömt vara ett behov att genomföra i fredstid. Det har varit flertalet luckor i hur utmärkningen praktiskt ska genomföras samt kring roll- och ansvarsfördelning. Projektet har haft i uppdrag att genomföra utmärkningen under 2019, varför tolkningar och antaganden har gjorts under arbetets gång för att nå projektmålet. Antaganden och tolkningarna har stämts av med berörda internt på länsstyrelsen och med RAÄ. Nedan presenteras de konventioner, lagar och föreskrifter projektet har utgått ifrån.

7.1 1954 års Haagkonvention

Konventionen syftar till att de höga fördragsslutande parterna ska respektera varandras kulturegendom. Konventionen definierar begreppet kulturegendom med en bred betydelse och omfattning. Vidare anger konventionen hur egendom kan och ska märkas ut utifrån olika skyddsklasser. Utmärkningen ska göras med den karaktäristiska symbolen "blue shield", för att underlätta identifiering av kulturegendom. Konventionen innehåller flertalet artiklar vilka de, för detta projekt, mest väsentliga kortfattat beskrivs nedan.

Artikel 3 anger att parterna åtar sig att i fredstid förbereda skyddet för kulturegendom inom sitt område mot förutsägbara följder av en väpnad konflikt genom att vidta erforderliga åtgärder.

Artikel 4 hanterar respekt för kulturegendom som innebär att parterna ska avhålla sig från att använda egendomen och dess närmaste omgivning och avhålla sig från varje fientlig handling riktad mot sådan egendom. Konventionen hanterar även att parterna ska förbjuda och sätta stopp för stöld och plundring eller bortförande av kulturegendom.

7.1.1 Utmärkning av kulturegendom

Artikel 17 punkt 2 a) säger att den karaktäristiska symbolen kan användas ensam uteslutande för att identifiera kulturegendom som inte står under särskilt skydd.

Emblemet, med den karaktäristiska symbolen, får inte sättas upp utan behörig myndighets tillstånd.

Konventionen nämner kulturegendom under särskilt - och speciellt skydd, vilket syftar till detsamma. Inledningsvis likställde projektet det med världsarv, men vid noggrannare läsning av konventionstexten krävs att egendomen är upptagen på "internationella registret för kulturegendom under särskilt skydd". För Gotlands läns arbete har det inte påverkat arbetet då världsarvet Hansestaden Visby finns med på den listan. Egendom införda på listan ges immunitet och det ställs högre krav på identifieringen/utmärkningen av dessa.

7.1.2 Respekt, immunitet och upphävande av detsamma

Konventionen beskriver skyddet för kulturegendom under immunitet och respekt på samma sätt. Det som skiljer dem åt är att det krävs olika vidtagande för att upphäva skyddet beroende på om det står under immunitet eller den generella respekten som gäller för all kulturegendom.

7.1.3 Andra tilläggsprotokollet

Det andra tilläggsprotokollet ger en något mer specificerad förklaring kring de allmänna bestämmelserna som är att tolka som en ambitionshöjning jämfört med konventionen.

Artikel 5 Skydd av kulturegendom Förberedande åtgärder som vidtas i fredstid för att skydda kulturegendom mot förutsebara följder av en väpnad konflikt enligt artikel 3 i konventionen ska, på lämpligt sätt, innefatta att upprätta en inventarieförteckning, att planera beredskapsåtgärder för att egendomen inte ska fatta eld eller rasa samman, att förbereda inför avlägsnandet av flyttbar kulturegendom eller att tillhandahålla lämpligt skydd av sådan egendom på plats och att utse behöriga myndigheter som ska ansvara för skyddet av kulturegendom.

7.1.4 Totalförsvarets folkrättsförordning

25 § Riksantikvarieämbetet skall under fredstid vidta de förberedelser som behövs för att utmärka sådan kulturegendom som tillförsäkras särskilt skydd enligt artikel 8 i 1954 års Haagkonvention. Utmärkningen får göras redan i fredstid.

Länsstyrelsen skall under fredstid vidta de förberedelser som behövs för att utmärka sådan kulturegendom som avses i artikel 17 (punkt 2 a) i den i första stycket nämnda konventionen. Utmärkningen får göras redan i fredstid. Riksantikvarieämbetet skall efter samråd med Försvarsmakten meddela de föreskrifter som behövs för att uppgiften skall utföras. Förordning (2001:609).

Det innebär att länsstyrelsen ansvarar för att märka ut kulturegendom som inte står under särskilt skydd. Förordningen ger en övergripande hänvisning till konventionen och till RAÄ:s föreskrifter. RAÄ har även tagit fram en informationsskrift tillhörande föreskrifterna. Föreskrifterna och informationsskriften har utgjort ett stöd för projektets arbete.

7.1.5 Lag (1992:1402) om undanförsel och förstöring med tillhörande förordning

Lagen säger att regeringen kan, i händelse av väpnad konflikt, besluta att listade föremål ska föras undan. Lagen eller förarbetet till lagen beskriver inte hur en undanförsel ska genomföras eller vem som ansvarar för att undanförseln genomförs.

Enligt 3§ förordning om undanförsel och förstörelse ska länsstyrelsen planlägga undanförsel som inte är planlagd enligt 2§.

2§ listar en relativt omfattande lista över myndigheter och muséer som arbetar med kulturföremål på nationell nivå.

Projektet har tolkat lagtexten så att länsstyrelsen har i uppdrag att upprätta en förteckning och planlägga undanförsel på regional nivå. För arbetet i Gotlands län har ett samarbete med Gotlands Museum och Visby stift inletts. Därmed har inte privata samlingar inkluderats då det finns behov av en tydlig avgränsning i arbetet.

I arbetet har dock diskussioner förts i vilken utsträckning de nationella myndigheterna och muséerna ansvarar för en nationell representativitet samt hur arbetet på regional nivå ska ta hänsyn till ägandeskap, utlåning samt deponerade föremål.

7.1.6 Riksantikvarieämbetets föreskrifter och informationsskrift

Informationsskriften säger att någon planläggning inte bör äga rum i fredstid men objekt som kan bli föremål för undanförsel bör förtecknas i prioritetsordning.

I första hand bör möjligheterna till väl skyddad förvaring i ordinarie lokaler tillvaratas, även med beaktande av möjligheterna till förbättringar av skyddet. I andra hand eftersträvas undanförsel till skyddade lokaler i närheten av den fredstida lokaliseringen. Objekt som kan bli föremål för undanförsel bör dock förtecknas i prioritetsordning.

1§ Länsstyrelsens val av kulturegendom som skall utmärkas enligt 25 § andra stycket totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12) skall ske i samråd med den som äger eller förvaltar egendomen och med chefen för det försvarsområde inom vilket egendomen är belägen.

2§ Länsstyrelsen skall besluta om hur utmärkningen skall ske.

3§ Länsstyrelsen skall låta tillverka det antal skyltar som behövs för utmärkningen. Skyltarna skall vara av beständigt material och kunna sättas upp väl synliga på eller vid egendomen.

4§ En sådan skylt skall visa det emblem som beskrivs i artikel 16 punkt 1) i 1954 års Haagkonvention. Emblemet skall vara 15 cm högt och 10 cm brett och vara placerat över texten Kulturegendom skyddad enligt 1954 års Haagkonvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt.

5§ Länsstyrelsen skall till Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer insända en aktuell förteckning med beskrivning över den utvalda egendomen.

8 Resultat

Projektets resultat har dels varit det praktiska genomförandet med utmärkning av 56 objekt som märkts ut med emblemet. I arbetet med undanförsel har arbetet resulterat i en påbörjad förteckning över kulturföremål och hur planläggning skulle kunna gå till. Projektet har resulterat i en kunskapshöjning, i och med den informationsspridning som gjorts i media och

genom våra kanaler och genom att skyltarna sitter uppe runt om i länet ser vi att det finns en ökad medvetenhet och kännedom om emblemet även bland allmänheten.

Projektet har samverkat med flera externa aktörer som resulterat i ett samverkansforum för undanförel och evakuering av kulturföremål. Det finns ett stort intresse från de externa aktörerna för att vidareutveckla samarbetet och jobba vidare med frågorna och dra nytta av varandras erfarenheter och lärdomar. En digital utbildning hölls i samarbete med Riksantikvarieämbetet. Tillsammans med Riksantikvarieämbetet har vi påbörjat ett arbete med en handbok för evakuering. Projektet deltog även som observatörer på en övning av evakuering av kulturföremål, där vi hade möjlighet att övergripande beskriva länsstyrelsens roll samt delade med oss av våra reflektioner utifrån projektets erfarenheter.

I rapportens bilaga finns en utförligare beskrivning av hur vi genomförde utmärkningen, denna kan tjäna som inspiration och dels till vägledning hur en utmärkning kan gå till. Värt att notera är att nya ställningstaganden och förtydliganden gjorts efter projektet genomförande, som måste tas hänsyn till. Bilagan beskriver vilka delar där nya ställningstaganden gjorts.

Till sist har projektet resulterat i ett försök till tydliggörande av länsstyrelsens roll under fredstid respektive höjd beredskap, samt en restlista där vi beskriver vad vi anser behövs arbetas vidare med på nationell och regional/lokal nivå, sammanställning av erfarenheter och en analys kring hur vi ser på att Sverige lever upp till Haagkonventionen.

Följande avsnitt beskriver resultaten, för erfarenheter och tydligare beskrivning kring det praktiska genomförande hänvisas till bilagan.

8.1 Praktiskt genomförande

Länsstyrelsen har initierat ett arbete med en förteckning över föremål samt planläggning av en eventuell undanförel. Det kvarstår arbete att slutföra förteckningen och planläggningen. Framtagande av handbok har påbörjats i samarbete med Riksantikvarieämbetet, men har inte slutförts. Riksantikvarieämbetet har dock beställt en översättning av ICCROMs handbok.

56 objekt har märkts ut. En del av planerad utbildnings- och övningsinsats har genomförts, digitalt. Ursprungligen var tanken att genomföra en praktisk, fysisk, utbildning med de externa aktörerna i samverkansforumet, i samarbete med Riksantikvarieämbetet. Detta var inte möjligt på grund av pandemin.

8.2 Länsstyrelsens roll

Det kvarstår arbete i att förtydliga och specificera länsstyrelsens roll. Nedan presenteras vad projektet tolkat som länsstyrelsens roll i fredstid respektive höjd beredskap.

Fredstid: Lagstiftningen och de tillhörande föreskrifterna och informationsskrifterna är vaga vad det gäller åtgärder i fredstid, åtgärder *får* vidtas i fredstid. Vi anser dock att Länsstyrelsen *bör* vidta förberedelser redan i fredstid både vad det gäller planläggning av undanförel samt utmärkning av kulturegendom.

Höjd beredskap: Enligt lagen ska länsstyrelsen planlägga undanförel av föremål som inte är planlagd av annan myndighet, länsstyrelsen kan till detta förelägga om att innehavaren ska

medverka vid planläggningen. Länsstyrelsen ansvarar för ersättning⁴ Det är regeringen som beslutar om undanförsel ska ske.

Propositionen till lagen om undanförsel pekar på vikten av att respektive organisation tar sitt ansvar för att förbereda undanförsel.

Vem som ska genomföra undanförseln behöver förtydligas. Försvarmakten menar att de inte kommer att kunna bistå vid den praktiska undanförseln eller utmärkningen. Länsstyrelsen ser inte heller att det kommer vara en uppgift för myndigheten att genomföra den praktiska undanförseln, utan ansvaret begränsas främst till samverkan samt till planläggning och urval.

Om Länsstyrelsens ansvar är att fullgod utmärkning av kulturegendom genomförs, bör det förtydligas.

8.3 Restlista och kvarvarande frågeställningar

Vi ser ett stort behov av att det på nationell nivå tas fram föreskrifter och vägledningar hur arbetet ska genomföras så det sker på ett enhetligt sätt över landet. I arbetet har det blivit tydligt att ansvar och roller behöver förtydligas.

En viktig del i arbetet med att reda ut ansvarsfördelningen för utmärkning är Riksantikvarieämbetets arbete med nya föreskrifter. Därutöver ser vi att en nationell samordning och vägledning behövs. Vad det gäller undanförsel och planläggning av kulturföremål finns ett än större behov av stöd från nationell nivå, om förtydligande av länsstyrelsens roll och ansvar. I första steget behövs det utredas hur länsstyrelserna ska veta vad som inte är planlagt enligt §2. För det ser vi stor vikt i att Myndigheten för samhällsskydd och beredskap håller ihop samordningen och stöttar arbetet för att länsstyrelserna ska kunna genomföra uppgiften att upprätta förteckning och planlägga på regional nivå.

Länsstyrelsen ser ett stort behov av att vidare utreda innebörden av planläggning och hur det praktiska genomförandet ska gå till och vilka resurser som finns att tillgå för detta. Med resurser finns flera behov dels ser vi att Stift, församlingar, Muséer, arkiv m.fl. ges förutsättningar att arbeta med frågan och får stöd i urvalsprocessen. Vi ser också att det behövs mer förberedande arbete i hur föremål kan skyddas på plats. För att möjliggöra det ser vi att det behövs riktade medel och informations- och kunskapshöjande insatser.

Länsstyrelsen ser ett behov av att vidare arbeta med att inventera lämpliga evakueringslokaler. Konventionen nämner bland annat skyddsrum som lämpliga lokaler för kulturföremål.

För att vid ett skarpt läge kunna genomföra en evakuering och undanförsel ser Länsstyrelsen ett behov av att det finns specialutbildade frivilliga försvarsorganisationer, som kan och vet hur kulturhistoriska föremål ska hanteras och förvaras. Vi vet att handhavande är en stor risk, varför det är viktigt att det finns kompetens hos dem som ska hantera föremålen. I arbetet med handboken och med erfarenhet från övningen som observerades, är evakuering ett resurskrävande arbete.

Projektet har inte fastställt någon plan för vidare utmärkning. Här finns behov av att utreda roller och ansvar. Inledningsvis har diskussion förts att dela ut skyltar till fastighetsägarna för

---

⁴ 3 § Lagen om undanförsel och förstöring (1992:1402)

vidare utmärkning. Frågan kring vad vi kan ålägga fastighetsägarna kvarstår dock, varför fastighetsägarna inte har tilldelats några ytterliga skyltar. Många av objekten är inte permanentbostäder och/eller saknar fastighetsskötare på plats. Det finns därmed en stor risk att fastighetsägarna inte är på plats om det skulle bli aktuellt med ytterligare utmärkning.

Det finns behov av förtydligande vad det gäller länsstyrelsens roll i att myndigheter får besluta om hur utmärkningen ska ske. Vidare behöver det förtydligas vad utmärkningen innebär för fastighetsägarna att deras egendom är utmärkt? Vad har länsstyrelsen för mandat att sätta upp emblem/skyltar på annan fastighetsägars fastighet? Under höjd beredskap kan det bli aktuellt med större och tydligare utmärkningar varför den frågan är viktig att reda ut. Även här ser vi ett behov av stöd från frivilligorganisationer vid behov av ytterligare utmärkning.

Finansiering för fortsatt arbete med detta efter satsningens avslut är oklar. I viss mån krävs förtydligande på nationell nivå vad det gäller roller, ansvar och innebörd av lagstiftning för att fortsätta arbetet.

Vad det gäller lagen om undanförelse och förstöring är länsstyrelsens ansvarsområde mycket otydligt likväl hur långt de övrigt utpekade myndigheternas ansvar sträcker sig. Muséerna har särskilt lyft problematiken kring ägandeskap. Inlånade och deponerade föremål som skulle vara föremål att ingå i en sådan förteckning, inom vilket län ska dessa föremål listas: länet för ägaren eller där föremålen för tillfället finns? Hur sammanställs det?

Lagen hanterar inte hur en undanförelse praktiskt skulle gå till. Det försvårar för en beredskapsplanering att inte veta vem som förväntas agera. Är det respektive museum, församling som kommer bli ansvarig för undanförelse. I och med att det är regeringen som fattar beslut om föremålen som ska undanförelsas så har frågor ställts kring olika situationer. Ska alltid alla föremål undanförelsas?

8.4 Frågetecken/åtgärder som kvarstår regionalt

- Revidering av objektslistan för egendom som ska märkas ut, inkludera världsarvet.
- Ansökan om tillstånd för användning av emblemet från Riksantikvarieämbetet.
- Vem ska ha tillgång till förteckning över föremål, delvis en nationell fråga.
- Hur ska ytterligare utmärkning genomföras, behöver först tydliggöras nationellt.
- Hur arbetar vi vidare med skydd av kulturegendom även efter att totalförsvarssatsningen är slut?
- Övning och utbildning: Kopplat till utmärkning har inte någon övning/utbildning genomförts. En förenklad Skype utbildning tema, evakuering kulturföremål genomfördes 30 november 2020, men inte fysiska utbildningsdagar som planerat.
- Planläggning av undanförelse; en modell hur skulle det kunna se ut. Arbetet är påbörjat med inte slutfört.
- Färdigställa arbetet med förteckning och planläggning av kulturföremål.

8.5 Frågetecken/behov som behöver redas ut nationellt

- Vad förväntas länsstyrelsen, FM och RAA vidta för åtgärder dels vid skada av fast kulturegendom, dels vid undanförsel av kulturföremål i händelse av väpnad konflikt?
- Vad det gäller utmärkning av kulturegendom kvarstår otydlighet i lagstiftning kring:
  - Om tillstånd krävas enligt KML under höjd beredskap som i fredstid?
Avseende flytt av kyrkliga inventarier, anbringande av utmärkning på ett byggnadsminne eller anbringande som innebär ingrepp i/invid en fornlämning m.m.
  - Kan fastighetsägare neka en utmärkning?
  - Vilken rätt har länsstyrelsen att sätta upp skyltar på annans egendom?
  - Vad innebär utmärkningen för fastighetsägarna?
  - Vem ansvarar för kompletterande utmärkning i händelse av höjd beredskap?
  - Kan en fastighetsägare åläggas att genomföra kompletterande utmärkning?
  - Hur ska en fastighetsägare agera om något skulle hända objektet i händelse av väpnad konflikt? Vad förväntas länsstyrelsen att vidta för åtgärder vid skada.
- Vad det gäller undanförsel av kulturföremål och lagen om undanförsel och förstörelse finns flera otydligheter:
  - Hur definierar vi vad som ingår i länsstyrelsens ansvar att planlägga?
  - Om länsstyrelsen har ett ansvar att planlägga undanförseln, hur ska den förankras?
  - Vilka förberedelser förväntas länsstyrelsen göra, förbereda lokaler (klimatanpassning m.m.)
  - Vem ansvarar för att föremålen förs undan när regeringen fattar beslut om att föremålen ska föras undan?
  - Vid ett beslut om undanförsel, ska samtliga föremål på listan föras undan?
  - Vem ansvarar för att föremålen förs undan?
  - Hur kan skyddsrum användas som evakueringslokal?
- Den svenska lagstiftningen, föreskrifter och vägledningar behöver täcka åtaganden enligt konventionens artiklar. Exempelvis översättning av tillämpningsregler för utförande av id-kort, tilläggsprotokollets innebörd samt militära förbandens ansvar att arbeta för att skydda kulturegendom och samarbete med civila myndigheter inom området.
- Konventionen säger att parterna i fredstid ska genomföra ändamålsenliga åtgärder för att skydda egendomen mot förutsägbara effekter av en väpnad konflikt, parterna får dock själva bedöma vilka åtgärder som är ändamålsenliga. Den nationella lagstiftningen säger att länsstyrelsen i fredstid ska göra de förberedelser som behövs för att utmärka kulturegendom, vad det gäller planläggning av undanförsel säger informationsskriften att någon planläggning inte ska ske i fredstid. Länsstyrelsen har dock bedömt att det är av betydelse att planläggning genomförs under fredstid.

8.6 Efterlevnad av Haagkonventionen

Projektet har resonerat kring hur väl den nationella lagstiftningen lever upp till konventionens krav på att vidta ändamålsenliga förberedelser. I och med det förändrade säkerhetspolitiska läget finns behov av att se över vad som är att bedöma som ändamålsenliga åtgärder och uppdatera nationell lagstiftning och vägledningar därefter. Länsstyrelsen har ovan lyft önskemålet att nationell lagstiftning förtydligas vad det gäller ansvar och roller, för att möjliggöra ett så enhetligt arbete som möjligt i länen.

Konventionen i sitt ursprungsförfarande anger att varje fördragsslutande part åtar sig att i fredstid förbereda skyddet för kulturegendom inom sitt eget territorium mot förutsebara följder av en väpnad konflikt genom att vidta sådana åtgärder som de anser erforderliga. Det andra tilläggsprotokollet anger att skyddet enligt konventionen ska innefatta en inventarieförteckning, planering av beredskapsåtgärder för att egendomen inte ska fatta eld eller rasa samman, förbereda inför avlägsnandet av flyttbar kulturegendom eller att tillhandahålla lämpligt skydd av sådan egendom på plats och att utse behöriga myndigheter som ska ansvara för skyddet av kulturegendom. Protokollet är att tolka som en ambitionshöjning.

Sverige har skrivit under protokollet vilket resulterat i ytterligare ett kapitel i kulturmiljölagen. Kapitlet omfattar dock enbart särskilda objekt upptagna i en internationell förteckning. Sverige har idag inga objekt med på den lista.

Utifrån ovan finns anledning att se över den nationella lagstiftningen i hur väl konventionen och tilläggsprotokollets krav regleras och efterlevs genom nationell lagstiftning. Vidare beskriver konventionen och tilläggsprotokollet förberedelser i fredstid medan nationell lagstiftning syftar till åtagande under höjd beredskap.

8.7 Mänskliga rättigheter

Kulturarv är av stor betydelse för utformningen och bevarandet av olika människors (folkgruppers) kulturella, etniska, politiska och religiösa identiteter, vilka i sin tur utgör viktiga faktorer i väpnade konflikter. Förstörelse av kultur används som ett vapen i konflikter. Kulturarvet har ett starkt internationellt skydd. Näst efter människoliv är det viktigast att skydda kulturarv i väpnade konflikter. Förstörelse av kulturarv i väpnade konflikter kan behandlas som krigsbrott enligt internationell folkrätt.

8.8 Informationsspridning

Information om projektet har presenterats för Regeringskansliet och försvarsdirektörerna samt att enhetschef Anders Malm har informerat inom länsstyrelsernas kulturmiljöforum t.ex. vid Kulturmiljöforums höstmötet 2019 och 2020. Vidare har vi informerat om projektet vid Svenska kyrkans regionala samrådsgruppsmöten (Visby stift), vid länsstyrelsens årliga antikvarieträff med de konsulter som arbetar i länet som antikvarisk medverkan samt inom världsarvsrådet.

Under 2020 höll vi en föreläsning för Södra länsgruppens länsstyrelser kring vårt arbete med utmärkning av kulturegendom. Fler länsstyrelser har visat intresse av arbetet och projektrapporten från 2019 års arbete har sickats ut till flera länsstyrelser och Riksantikvarieämbetet.

Vi gick ut med pressmeddelande kring utmärkning av kulturegendom som uppmärksammades medialt.

Bilaga A Att tänka på - Utmärkning av kulturegendom

- Upprätta tidigt en kontakt med Försvarsmakten och kom överens hur information ska skickas er emellan.
- Prata med fastighetsägarna efter ni samrått listan med RAÄ och FM.
- Det har för oss varit stor hjälp att haft internt samarbete med våra jurister, inkludera dem i projektplaneringen.
- Vi upprättade ett GIS-skikt för de objekt som märkts ut. Inkludera GIS-kompetens i projektplaneringen.
- Urval är svårt- men fastna inte allt för länge i urvalsstadiet. Ta fram några riktlinjer att förhålla er till. Vi tog exempelvis inte hänsyn till ålder och geografisk spridning. Efter samråd med RAÄ fick vi också en siffra att förhålla oss till. Framförallt hade vi en deadline. Tänk på att båda RAÄ och FM ska få tid att yttra sig.
- I urvalsprocessen är det stor fördel att arbetsgruppen har god kännedom om länets kulturegendom.
- I urvalsprocessen av fast egendom, kan objekt märkas ut för dess inventarier.
- Gör utmärkningen själv och dokumentera var och hur många skyltar som sätts upp.
- Vi bestämde tidigt att vi skulle använda befintliga skyltställ, grindstolpar och liknande. Det resulterade i att skyltarna, på vissa platser, inte kunde placeras där vi tänkt.
- Vi bestämde att inte sätta upp någon skylt direkt på fasader. Dels på grund av påverkan på objektet dels då vi har gjort bedömningen att det kulturhistoriska värdet ofta återfinns i hela miljöerna och inte enskilda byggnader/lämningar.
- Vad det gäller fornlämningar har vi räknat ett gravfält, en plats som ett objekt, fastän att platsen utgörs av flera RAÄ-nr.
- Arbete med planläggning och upprättande av prioriterade föremål var långt mycket mer komplext än vi tänkt och lagen och informationsskriften är mycket otydligare.

A.1 Genomförande Undanförsel av kulturföremål

Projektet har framhållit vikten att planläggningen sker i fredstid. Tidigt i projektet insåg vi komplexiteten i att genomföra ett urval av föremål och genomföra en planläggning för undanförseln. Detta då urvalet av föremål har krävt, i en större utsträckning än utmärkningen, samråd med externa parter. Under pandemin har det varit svårt för samverkansparterna att prioritera arbetet. Projektet ändrade därmed fokus till att genomföra informationshöjande insatser till berörda parter samt fokusera på att genom samverkan höja beredskapen och inspirera parterna att arbeta med beredskap inom respektive organisation.

Initialt bjöd länsstyrelsen in Arkivcentrum, Gotlands Museum (länsmuseum), Uppsala Universitet Campus Gotland (UUCG) och Visby stift, till en informationsträff. Projektet presenterades och det visade sig finnas ett brett intresse för arbetet och samtliga deltagande organisationer instämde i vikten av att höja beredskapen men framhöll samtidigt svårigheten att prioritera dessa åtgärder.

Som Riksantikvarieämbetets informationsskrift också belyser är vikten av en beredskap för fredstida hot betydande i arbetet.

Lagen om undanförsel och förstöring ger skydd för de föremål som finns med på listan men vi ser ett behov av att öka beredskapen för händelser som inte är krig men som kan komma att skada kulturföremål (naturkatastrofer, bränder, skadegörelser m.fl.). Genom en höjd kris- och katastrofberedskap ökar förutsättningarna för att fler föremål kan räddas. Projektet har därför valt att arbeta i två spår. Dels upprätta en förteckning över prioriterade föremål, dels genomföra kunskapshöjande aktiviteter för att öka kris- och katastrofberedskapen och arbeta fram en samverkansform mellan berörda parter.

Vi har haft separata möten med Gotlands Museum och Visby stift för att ta fram en förteckning, ett för organisationerna krävande arbete. Projektet har därför ännu inte kunnat sammanställa en förteckning.

Under projektets gång har Mattias Legnér (UUCG), forskare i ämnet, genomfört en föreläsning som var mycket uppskattad. Föreläsningen gav en bild av hur arbetet historiskt har sett ut i Sverige. Under andra världskriget fick konsthistoriken Johnny Roosval i uppdrag att samordna skyddet av offentliga kulturminnen i Sverige. Arbetet syftade delvis till att ge församlingar kunskap om hur de skulle kunna skydda sina kyrkor från luftangrepp. Forskningen ger en bild av arbetet som genomfördes under krigsåren och visar även på en sårbarhet i arbetet då det i stort var avhängt på Johnny Roosvals engagemang. På grund av sekretess finns begränsade möjligheter att studera hur arbetet fortskred därefter och fram till nu.

I syfte att höja krisberedskapen initierade projektet ett samarbete med Riksantikvarieämbetet som resulterade i en utbildningsdag samt arbetet med att ta fram en handbok för evakuering. Ambitionen var att ha en utbildning/övningsdag för nämnda aktörer men även kunna bjuda in representanter från församlingsmedlemmar och hembygdsföreningar. Vi ser det som ett viktigt arbete att förankra kunskapen om detta brett då sockenbor och församlingsmedlemmar ofta är de som är först på plats. I och med pandemin har vi behövt ändra planerna för utbildning/övningsdag till att hålla den digitalt.

A.2 Genomförande Utmärkning av kulturegendom

I detta kapitel redogörs för hur vi genomförde utmärkningen. Efter att vi genomfört utmärkningen har förtydliganden gjorts och arbete med förnyande av föreskrifter pågår, det innebär att arbetet delvis skulle genomförts på annat sätt om det hade genomförts idag. Vi ser ändå att detta kapitel kan tjäna som vägledning och stöd för andra länsstyrelser i deras arbete med utmärkning av kulturegendom.

A.1.1 Resurser

Från kulturmiljö har resurser motsvarande 30% av en heltid avsatts till projektet. Majoriteten av tiden har fördelats främst på 2 personer, men där visst arbete fördelats på andra medarbetare inom kulturmiljö. Tex GIS-sikt och interna möten för diskussion kring urvalet. Arbetet har finansierats med medel från Totalförsvarets utvecklingssatsning.

För emblem, flaggor och dokumentationer har medel beslutats om inom ramen för 7:2-medel.

A.1.2 Omvärldsanalys och inläsning

- Inläsning konvention, föreskrifter och informationsskrift.
- Avstämning med övriga länsstyrelser

Projektet har haft begränsade resurser till omvärldsanalys, varför det främst omfattat inläsning av konventionen och förordningen som reglerar utmärkningen: 1954 års Haagkonvention och 25§ totalförsvarets folkrättsförordning. Till det finns Riksantikvarieämbetets föreskrifter och informationsskrift (RAÄ, 1997) om hur utmärkningen ska ske. Riksantikvarieämbetets vägledning har legat till grund för projektets genomförande. Där det funnits oklarheter eller luckor i vägledningen och föreskrifterna har vi, i samråd med Riksantikvarieämbetet, Forsvarsdirektör samt länsjurist, beslutat om tillvägagångssätt.

Länsstyrelsen tog tidigt kontakt med landets alla länsstyrelser för att få reda på om någon av de andra länsstyrelserna har gjort något liknande. Uppsala län har gjort en kartläggning över uppdraget ingen annan länsstyrelse har gjort själva utmärkningen. Det framgick senare i projektet att Kalmar och Kronoberg har gjort en förteckning men som inte skickats för samråd till Riksantikvarieämbetet eller Forsvarsmakten.

Efter andra världskriget vidtogs åtgärder för att skydda kulturegendom i händelse av väpnad konflikt. Johnny Roosval, (konsthistoriker och författare till Sveriges Kyrkor, som var drivande i arbetet att skydda kulturegendom) valde ut ett antal kyrkor med ornament, glasmålningar samt de med värdefulla träskulpturer. Man ansåg då att landsbygdens kyrkor var relativt säkra i jämförelse med städernas kyrkor och muséer. Vidare ansåg man att arkeologiska lämningar i allmänhet var skyddade genom sina lägen utanför modern bebyggelse.

A.1.3 Upprättande av lista

- Urval
- Upprättad lista över objekt
- Listans innehåll
- Samråd med Riksantikvarieämbetet och Forsvarsmakten
- Samråd med berörda fastighetsägare

- Delgivning av listan till Riksantikvarieämbetet, Försvarsmakten och statens historiska museer.

Urvalet har främst gjorts utifrån intern expertis, särskilt vad det gäller den profana bebyggelse och de arkeologiska lämningarna, detta utifrån bedömningen att vi haft tillräcklig kännedom och kompetens inom dessa två områden. För urvalet av kyrkorna har dialogen med Visby stift dock varit mycket värdefull. Urvalet av kulturegendom representerar ett ytterst restriktivt urval av profan bebyggelse (där alla utom två objekt utgör byggnadsminne), kyrkor, arkeologiska lämningar samt två arkiv. Utgångspunkten var att lista de objekt som är av nationell betydelse. Fokus har därför legat på att välja objekt som är unika för Gotland och som representerar Gotlands särart. Urvalet har följaktligen inte tagit hänsyn till att få en jämn geografisk spridning över länet. Syftet har inte heller varit att få objekt som representerar varje tidsepok. Några tidsepoker är mer representerade än andra, exempelvis medeltiden, med anledning av Gotlands unika bestånd av medeltida kyrkor och bevarad medeltida bebyggelse.

Eftersom inget annat län genomfört utmärkningen har Riksantikvarieämbetet inte uttalat sig om objektens representativitet och hur de valda objekten står sig nationellt. Vi fick dock uppmaningen att varje län bör ha en förteckning kring 20-50 objekt. Eftersom Gotland är det län med flest byggnadsminnen (382st) och ca 13 000 fornlämningar gjorde vi bedömningen att vi är ett län som bör kunna ha ca 50 objekt på listan. Efter revidering landade den slutliga listan på 56 objekt.

Den slutliga listan har skickats till Statens Historiska museum, Riksantikvarieämbetet och Försvarsmakten. Försvarsmakten har även tilldelats ett GIS-skikt.

Listan till Riksantikvarieämbetet innehåller, enligt föreskrifterna, koordinater och en kort beskrivning av objektet. Det finns ingen skriftlig motivering till urvalet av objekten.

Initialt gjordes en lista för de kyrkor, fornlämningar, byggnader samt övrig fast kulturegendom som vi kulturmiljöfunktionen ansåg vara lämpliga objekt för utmärkningen, utifrån nationell representativitet. Projektet har avgränsat sig från att inkludera marinarknologiska lämningar i urvalet, med undantag för ett bulverk.

Till skillnad från tidigare bedömning att arkeologiska lämningar och landsortskyrkor inte är lika utsatta, har vi i vårt urval inte tagit hänsyn till lämningstyp eller geografisk placering.

Vad det gäller profanbebyggelse och arkeologiska lämningar har urvalet främst gjort utifrån intern bedömning. Vad det gäller urvalet av kyrkorna har Visby Stift kontaktats för samråd. Det har inte tagits hänsyn till geografisk spridning eller representativitet från olika tidsepoker eller kategori (fornlämning, kyrkor eller byggnader). Urvalet har istället baseras på objekt som, utifrån vår bedömning, är av nationellt intresse, oavsett tidsålder, ägare, geografiska placering m.m. Vidare har kulturmiljöaspekten vävts in- där det inte är enbart är den fysiska byggnaden utan att det även kan vara en miljö i sin helhet som utgör skäl för utmärkning. T.ex. Othem kyrkomiljö bestående av bland annat kyrkobyggnad, prästgård och skolbyggnad som i sin helhet har utmärkts som ett objekt. I linje med kulturmiljölagstiftningen har vi i urvalet inkluderat objektens kringliggande miljöer så som gårdsmiljöer. Fastighetsgränsen har generellt använts som område för utmärkning för profan och kyrklig bebyggelse. För de arkeologiska lämningarna där det i ett område finns flera lämningar med skilda fornlämningsnummer, men där det är helheten som utgör uniciteten, har t.ex. ett gravfält räknats som ett objekt och inte varje fornlämningsnummer som separata objekt.

Ingen specifik motivering har tagits fram till de enskilda objekten.

Inga objekt har märkts ut inom världsarvet i enlighet med Riksantikvarieämbetets informationsskrift (1997), där Visby anges vara upptagen i det internationella registret. I samråd med Riksantikvarieämbetet förtydligas att länsstyrelsen inte ska märka ut objekt inom världsarvet. Här har det senare framgått att Hansestaden Visby, och inte heller något annat objekt i Sverige, finns upptagna i den internationella förteckningen, varför ansvaret för utmärkningen då hamnar på länsstyrelsen. Världsarvsstatus förändrar inte detta.

Urvalet ska samrådas med Försvarmakten (FM), RAÄ samt fastighetsägarna. Skulle objekt utgöra ett militärt mål får objektet inte märkas ut. Listan kan därmed behöva revideras efter ett samråd med FM. Det kan därmed vara en idé att först samråda med FM och därefter med RAÄ. Det har varit en stor fördel att ha haft en kontaktperson på FM för att komma fram till hur samrådet på bästa sätt ska gå till.

Den slutliga listan har skickats till Riksantikvarieämbetet, Försvarmakten samt statens historiska museum. Försvarmakten har tilldelats ett GIS-skikt.

I dialog med Försvarmakten beslutades att samråd ska genomföras via fysiska handlingar.

Listan till Riksantikvarieämbetet innehåller, enligt föreskrifterna, koordinater och en kort beskrivning av objektet, listan innehåller ingen kulturhistorisk bedömning.

Samtliga fastighetsägare har informerats antingen via telefonsamtal eller via brev. Vi har i den mån det varit möjligt informerat via telefonsamtal. Där det varit flera fastighetsägare och där ägandet utgjorts av flera samfälligheter har vi istället skickat brev, till registrerad adress för respektive fastighetsägare enligt fastighetsregistret. Det har berört några fornlämningsområden som sträckt sig över flera fastighetsgränser och där utmärkningen gjorts på befintliga skyltställ. Det är därmed flera av fastighetsägarna i dessa fall som i dagsläget inte har någon skylt på sin mark. Reaktionerna har varit positiva och ingen har motsatt sig utmärkningen.

Vi har fått en del frågor kring vad utmärkningen innebär för fastighetsägaren. Denna fråga har vi inte utrett tillräckligt. I fredstid ser vi ingen påverkan annat än att en skylt sätts upp. Påverkan i händelse av väpnad konflikt kan möjligen vara annan, vilket inte utretts. Vi ser här en större inskränkning av personlig egendom vid ytterligare utmärkning och vad objekten får användas till.

Vi ställde frågan till Riksantikvarieämbetet hur de ser på om fastighetsägare skulle motsätta sig utmärkning. Diskussionen landade i att likställa med byggnadsminnesförklaring.

A.1.4 Beslutsfattande

- Internt beslut
- Ta fram en beslutsmall
- Juristgranska beslutsmall
- Fatta beslut/ utfärda tillstånd för respektive objekt

Efter att listan reviderats fattades ett internt beslut över de 56 objekt som ska märkas ut. Beslutet fattades av kulturmiljöhandläggare/projektgrupp samt av enhetschef. Det beslutet fyller främst en praktisk administrativ funktion internt då det utgör en lättöverskådlig förteckning över objekt med namn på objektet samt fastighetsbeteckning. Vid en eventuell

revidering av listan ska även beslut om revidering av denna förteckning fattas. Vi har inte bedömt att beslutet kan fylla en funktion som tillstånd som Haagkonventionen kräver.

Av föreskrifterna framgår att Länsstyrelsen ska besluta om *hur* utmärkningen ska ske. Av konventionen framgår att emblemet inte får sättas upp på fast kulturegendom utan att behörig myndighet har daterat och undertecknat ett tillstånd. Av vägledningen framgår inte vem som ska utfärda tillståndet.

Efter diskussion med jurist (internt) konstaterades att eftersom länsstyrelsens uppgift är att märka ut kulturegendom som inte står under särskilt skydd finns inga tvingande bestämmelser *att* utmärkningen ska ske. Det framgår inte av föreskrifterna eller Totalförsvarets folkrättsförordning vilken myndighet som har mandat att utfärda tillstånden. Efter avstämning med jurist (internt) och verksamhetsjurist på Riksantikvarieämbetet bestämdes att länsstyrelsen uppdrag att beslut *hur* utmärkningen ska ske även innefattar beslut om tillstånd.

Utifrån kunskapsläget då svarade Riksantikvarieämbetet att Länsstyrelsen fick utfärda tillstånden. Länsstyrelsen fattade beslut om tillstånd för respektive objekt, besluten har delgivits fastighetsägare och/eller förvaltare. Vid samtal kring de nya föreskrifterna meddelade Riksantikvarieämbetet att de är den behöriga tillståndsmyndighet för användning av emblemet. Det innebär att länsstyrelsen utfärdade tillstånd inte är giltiga utan en ansökan om tillstånd behöver skickas till Riksantikvarieämbetet.

Inledningsvis diskuterades om vi ska fatta ett beslut för samtliga objekt eller om det ska vara enskilda objekt. Förfrågan ställdes till Riksantikvarieämbetet som inte hade något att erinra om vi fattade separata beslut eller ett gemensamt.

En beslutsmall har tagits fram som granskats av jurist och av enhetschef. Beslutet utgör ett bevis om att emblemet får sättas upp. Besluten innehåller en karta över området som får märkas ut. Besluten har fattats på handläggarnivå, efter diskussion med jurist, enhetschef och länsråd. Ett ärende och ett beslut för varje objekt har skapats i Platina. Besluten har signerats manuellt och digitalt.

Riksantikvarieämbetet har meddelat att de är den behöriga myndigheten att utfärda tillstånden. Det innebär att besluten inte längre är giltiga och att ansökan om tillstånd behöver skickas till Riksantikvarieämbetet.

Förteckningen i sin helhet har beslutats internt av handläggare samt enhetschef. Till varje objekt har sedan ett separat beslut fattats vilket är att likställa med det tillstånd konventionen ställer krav på. Beslut om tillstånd har fattats på handläggarnivå (tvåmannabeslut), efter samråd med jurist, enhetschef och länsråd. Beslutsmallen har tagits fram i samråd med länsjurist och enhetschef.

A.1.5 Utmärkningen

- Beställning av skyltar och flaggor
- Pressmeddelande
- Uppsättning av skyltar
- En skylt på vid varje objekt
- Montering på befintliga skyltställ, stolpar eller träd.
- Placering markerad på karta

Utifrån presenterade utgångspunkter i föregående avsnitt framgår att utmärkning kan göras i fredstid men det finns därtill en farhåga att utmärkningen bidrar till att kulturmiljöer istället framhålls som mål för olika typer av destruktiva handlingar, vilket det finns internationella exempel på. Trots detta har projektet i samråd med Försvarmakten och Länsstyrelsens försvarsdirektör beslutat att egendomen ska märkas ut i fredstid.

Varje objekt har märkts ut med ett eller flera emblem, dock är inget av objekten utmärkta så att emblemet är synligt från skylt till skylt. Projektet har inte heller fastställt någon plan för vidare utmärkning.

Länsstyrelsen tog in offerter från 4 stycken företag: IVisby tryckeri, Skyltstället Visby, Håva skyltar samt 4Sign Sölvesborg. Beställningen av skyltar gjordes från Skyltstället i Visby och flaggorna från 4Sign Sölvesborg. Skyltarna är i aluminium med påklistrat emblem. 4Sign har en glasfiberskylt som ofta används till skyltar i naturreservat m.m. och som visat sig ha bra hållbarhet. Dessa var dock 3 gånger så dyra som aluminiumskyltarna vilket inte ansågs rimligt. Vi beställde prov från samtliga företag och gjorde en intern bedömning utifrån pris och kvalitet. Totalt beställdes 250 stycken skyltar och 25 stycken flaggor.

Innan utmärkningen påbörjades gick Länsstyrelsen ut med ett pressmeddelande med information om utmärkningen. Östnytt gjorde ett nyhetsreportage vid ett tillfälle som sändes den 17 november 2019. Pressmeddelandet har uppmärksammats i de lokala tidningarna och radion.

Skyltarna har skruvats fast på befintliga tavlor, stolpar eller träd. Med två undantag har inga skyltar monterats direkt på den fasta kulturegendomen. Utgångspunkten har varit en skylt per objekt. Där det funnits naturliga stolpar eller tavlor att montera flera skyltar har det gjorts. Vid utmärkningen har skyltarnas placering markerats på karta tillsammans med fotografi, samt att möjlighet till ytterligare uppsättning av skyltar har noterats.

Inga ytterligare skyltar till fastighetsägarna har tilldelats och inga flaggar har delats ut. Länsstyrelsen har skyltar och flaggor som kan användas vid behov av ytterligare utmärkning. Syftet med flaggorna är att de större områdena som märkts ut ska kunna breda ut en flagga på marken eller hissa i flaggstång för att göra identifieringen tydligare i händelse av en väpnad konflikt.

Diskussion har förts internt och med Försvarmakten kring antalet skyltar och möjlighet/ansvar att genomföra kompletterande utmärkning i händelse av väpnad konflikt. Försvarmakten menar på vikten av att tydlig utmärkning, jämför skyddsobjekt, där skyltarna placeras synliga skylt till skylt. Bedömningen gjordes att det inte är försvarbart att märka ut så tätt under fredstid.

A.1.6 Dokumentation över objekten

- Arkivsökning
- Sammanställa dokumentation över objekten
- Beställning av ytterligare dokumentation
- Digitalisering av viss dokumentation
- Kopiering av befintlig dokumentation
- Avstämning med säkerhetsskyddschef gällande förvaring

Vi har gått igenom den dokumentation som funnits internt samt besökt Gotlands Museum arkiv för att sammanställa vilken dokumentation som finns för varje objekt. För kyrkorna har Sveriges kyrkor använts, till fornlämningar används information från RAÄ Fornsök.

Ambitionen är att ha en digital och en fysisk uppsättning av dokumentationen. Dokumentationen har kopierats så att en separat kopia kunnat arkiveras särskilt för detta ändamål samt att digitala handlingar sparats i särskild mapp. Förvaringen av den fysiska dokumentationen har stämts av med säkerhetsskyddschefen.

I vissa fall har inte digitala upplagor funnits. Där det varit möjligt i förhållande till rimlig tidsåtgång har ritningar och dokumentationer scannats in. Till vissa objekt t.ex. Bungemuseet finns dokumentation i form av en tryckt bok, den har inte scannats in.

Till några av objekten har inte dokumentationen varit tillräcklig och en beställning av dokumentation har gjorts av antikvariska konsulter. Dokumentationerna hann inte genomföras under 2019. Dokumentationer är kostnadskrävande och medförde att vi behövde upphandla arbetet vilket bidrog till att det blev försenat.

Bilaga B FAQ Utmärkning av kulturegendom

Vad är 1954 års Haagkonvention om skydd för kulturföremål i händelse av väpnad konflikt?

En konvention som tagits fram med syfte att minska förstörelsen av kulturarv i väpnade konflikter. 133 länder, däribland Sverige, har anslutit sig till konventionen och förbinder sig därmed att skydda värdefull kulturegendom vid en väpnad konflikt.

Vad räknas som kulturegendom?

Enligt konventionens definition av kulturegendom skulle i princip alla objekt som skyddas enligt kulturmiljölagen kunna omfattas av konventionen. Bara i Sverige skulle det handla om cirka 500.000 fornlämningar och ett tusental byggnadsminnen. Därutöver utgör bland annat museer, hembygdssamlingar, arkiv och bibliotek, objekt som bör skyddas enligt konventionen. Riksantikvarieämbetet, som tagit fram föreskrifter för hur utmärkningen ska gå till, anser dock inte att det är rimligt att märka ut alla dessa objekt, utan har gett länsstyrelserna i uppgift att göra ett ytterst restriktivt urval av de nationellt mest betydelsefulla objekten i länet.

Konventionen är från 1954, varför gjordes utmärkningen först 2019?

Sverige anslöt sig till konventionen redan 1985 och Riksantikvarieämbetets föreskrifter har funnits på plats sedan 1997. I och med de senaste decenniernas nedrustning av totalförsvaret har arbetet med utmärkning dock inte prioriterats i Sverige.

Med anledning av det förändrade omvärldsläget pågår nu ett arbete med att öka Sveriges civila och militära beredskap. Länsstyrelsen i Gotlands län och Försvarsmakten har fått i uppdrag av regeringen att genomföra ett projekt för att utveckla totalförsvaret på Gotland. Uppdraget, som riktar in sig på civil och militär samverkan, ska ses som en utvecklingssatsning där resultaten kan komma att fungera som förebild för totalförsvars-samverkan i andra delar av landet. En uppgift i detta projekt är att kulturmiljöfunktionen på länsstyrelsen ska genomföra utmärkningen av länets kulturegendom, enligt 1954 års Haagkonvention.

Hur har urvalet gjorts på Gotland?

Urvalet har gjorts för att spegla det som är kulturhistoriskt unikt för Gotland och därmed har betydelse även nationellt. Länsstyrelsens kulturmiljöhandläggare har ansvarat för arbetet, i samverkan med bland annat Visby stift, Riksantikvarieämbetet och Försvarsmakten. Vilka objekt som kommer ifråga för utmärkning kan komma att ändras över tid.

Hur många objekt har märkt ut på Gotland?

56 objekt.

Varför är inte ringmuren utmärkt?

Hansestaden Visby är med i det "internationella registret för kulturegendom under särskilt skydd". I Sverige är Riksantikvarieämbetet ansvariga för utmärkningen av dem.

Vilket skydd får den utmärkta kulturegendomen?

Konventionen innebär att de parter som antagit konventionen ska respektera sin egen och varandras kulturegendom. Konventionen beskriver varje parts ansvar i att vidta förberedelser och åtgärder för att skydda kulturegendomen inom respektive territorium och att respektera kulturegendom inom sitt eget och inom andra parter territorium. Detta innebär att kulturegendom inte får användas eller förstöras.

Utmärkningen är en del av åtgärderna för att underlätta identifieringen av kulturegendom.

Speciellt/särskilt skydd. Enligt konventionen kan även parterna ansöka om att få kulturegendom listad på "internationella registret för kulturegendom under särskilt skydd" I Sverige är det Riksantikvarieämbetet som ansvarar för dem ansökningar och även utmärkningen av dem.

Är de kulturmiljöer som inte märks ut helt oskyddade vid en väpnad konflikt?

Enligt kulturmiljölagen är det en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. Denna lagstiftning gäller även vid väpnad konflikt. Fornlämningar, byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen är alltså skyddade enligt kulturmiljölagen, även om de inte utmärkts enligt 1954 års Haagkonvention.

Kan jag ansöka om att få min egendom utmärkt?

I dagsläget avser länsstyrelsen inte att revidera listan över utmärkt kulturegendom. Vi har fått riktlinjer från RAÄ att märka ut ca 50 objekt. Det innebär att vi behöver ta bort något objekt om vi ska lägga till ett annat. RAÄ ansvarar för att ha en nationell översyn över vilka objekt som märkts ut. Allt eftersom resterande länsstyrelser genomför utmärkningen är det möjligt att listan behöver revideras, utifrån RAÄs översyn.

Bilaga C Infobrev till fastighetsägarna

Du får det här brevet för att det finns en fornlämning eller delar av ett större fornlämningsområde, på din fastighet XX. Fornlämningen/fornlämningsområdet RAÄnr XX/populärnamn är en av de objekt som Länsstyrelsen i Gotlands län avser att märka ut enligt 1954 års Haagkonvention. Det innebär att Länsstyrelsen, innan årsskiftet, kommer att sätta upp en skylt med storleken 10x 15 cm, se ovan, i närheten av fornlämningen. En del av fornlämningarna som ska märkas ut sträcker sig över flera fastigheter, det kan innebära att skylten kommer placeras på någon av de andra fastigheterna i ett första skede. Det kan dock bli aktuellt att det i framtiden kommer placeras skyltar på din fastighet. Länsstyrelsen kommer inom kort att skicka ut ett beslut till samtliga berörda fastighetsägare angående utmärkningen.

Vi ser gärna att du kontaktar oss så berättar vi mer om utmärkningen.

Nedan följer övergripande information och bakgrund till varför Länsstyrelsen Gotland kommer att märka ut ett restriktivt urval av länets kulturegendom.

Utmärkning av kulturegendom enligt 1954 års Haagkonvention om skydd för kulturföremål i händelse av väpnad konflikt

Med anledning av det förändrade omvärldsläget pågår nu ett arbete med att öka Sveriges civila och militära beredskap. Totalförsvaret är, enligt svensk lag, den verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig. Länsstyrelsen i Gotlands län och Försvarsmakten har fått ett regeringsuppdrag att tillsammans med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och andra aktörer genomföra ett projekt för att utveckla totalförsvaret på Gotland. En uppgift i detta projekt är att kulturmiljöfunktionen på länsstyrelsen ska genomföra utmärkningen av länets kulturegendom, enligt 1954 års Haagkonvention.

Enligt 1954 års Haagkonvention om skydd för kulturföremål i händelse av väpnad konflikt ska anslutna länder, under fredstid, utmärka kulturegendom.

1954 års Haagkonvention togs fram som en följd av den stora förstörelsen av kulturegendom under andra världskriget, och syftar till att minska väpnade konflikters konsekvenser för kulturarv. Parterna till konventionen har åtagit sig bl.a. att inte använda sådan egendom som omfattas av konventionens skydd för militära ändamål. Bland annat genom utmärkning av värdefull kulturegendom ska parterna redan i fredstid verka för att konventionens syfte uppnås. Syftet med utmärkningen är att klargöra för stridande parter vilken egendom som omfattas av konventionens skydd.

I totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12) finns föreskrifter för tolkningen och tillämpningen av bl.a. 1954 års Haagkonvention. Av 25 § följer att Länsstyrelsen under fredstid ska vidta de förberedelser som behövs för att utmärka kulturegendom som ska skyddas enligt artikel 17 punkt 2 a) i 1954 års Haagkonvention. Riksantikvarieämbetet ska efter samråd med Försvarsmakten meddela de föreskrifter som behövs för hur uppgiften ska utföras.

Vad som är kulturegendom definieras i konventionen och innebär att i princip alla objekt som åtnjuter skydd enligt kulturmiljölagen (1988:950) ska kunna omfattas av skydd enligt 1954 års Haagkonvention, bl.a. ca 500 000 fornlämningar, kyrkor och ett tusental byggnadsminnen. Därutöver utgör centralmuseer, läns museer m.fl. museer, hembygdssamlingar, arkiv och bibliotek och institutioner med arkiv- och biblioteksmaterial samt skyddsrum för lös kulturegendom objekt som bör skyddas enligt konventionen.

Riksantikvarieämbetet anser emellertid inte att det är rimligt att alla dessa objekt kommer i fråga för utmärkning. Länsstyrelsen ska därför göra ett ytterst restriktivt urval av de nationellt mest betydelsefulla objekten i länet.

Utifrån Riksantikvarieämbetets föreskrifter och tillhörande informationsskrift har Länsstyrelsen i Gotlands län sammanställt en lista över 56 objekt som ska utmärkas enligt 1954 års Haagkonvention om skydd för kulturföremål i händelse av väpnad konflikt. Utmärkningen innebär att länsstyrelsen kommer att sätta upp ett emblem 10x15 cm, kallat The Blue Shield vid varje utvalt objekt. Vilka objekt som är fråga för utmärkning kan komma att ändras över tid.

Länsstyrelsen ansvarar för utmärkning av kulturegendom oavsett om egendomen är privat eller statligt ägd. Riksantikvarieämbetet ansvarar för utmärkning av världsarv varför Hansestaden Visby inte omfattas av Länsstyrelsen Gotlands län förteckning.

Enligt kulturmiljölagen är det en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön. Denna lagstiftning gäller även i krig. Fornlämningar, byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen är således skyddade enligt kulturmiljölagen även om de inte utmärks enligt 1954 års Haagkonvention.

Med vänliga hälsningar

Kristin Löfstrand och Susanne Hallander

Bilaga D Beslutsmall

Bevis om att **Fastigheten/fornlämningen** får märkas ut enligt totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12)

Länsstyrelsen Gotlands län har med stöd av 25 § totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12) upprättat en förteckning över kulturegendom som får märkas ut enligt artikel 17 punkt 2 a) i 1954 års Haagkonvention.

Länsstyrelsen beslutar att utfärda ett bevis för att utmärkning enligt 25 § totalförsvarets folkrättsförordning får göras på **Fornlämning med RAÄ nr/fastigheten** i enlighet med vad som anges nedan.

Beviset är ett intyg om att emblemet får sättas upp på fast kulturegendom inom markerat område enligt bifogad karta.

Emblemet får sättas upp enligt följande.

- Emblemet får endast sättas upp på fast kulturegendom inom markerat område på bifogad karta.
- Länsstyrelsen ansvarar för tillverkningen av skyltarna och tilldelar det antal skyltar som får sättas upp. Antalet kan komma att ändras.
- Emblemet ska placeras enligt länsstyrelsens anvisning. Emblemet får inte flyttas utan länsstyrelsens godkännande.
- Om en skylt skadas eller förstörs bör fastighetsägaren snarast underrätta länsstyrelsen.

Detta bevis är giltigt tills vidare. Det kan komma att upphävas eller ändras om länsstyrelsen finner skäl för det.

Beslutet får enligt 41 § förvaltningslagen (2017:900) inte överklagas.

Karta

Motivering till beslutet

Enligt 1954 års Haagkonvention om skydd för kulturföremål i händelse av väpnad konflikt (SÖ 1985:7) ska Sverige värna om sin kulturegendom genom att i fredstid vidta ändamålsenliga åtgärder.

Hur konventionen ska tillämpas behandlas i totalförsvarets folkrättsförordning samt föreskrifter beslutade av Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer. Där anges bl.a. att länsstyrelsen under fredstid ska vidta de förberedelser som behövs för att utmärka länets kulturegendom, undantaget världsarv. Utmärkningen görs med konventionens skyddsemlen, föreställande en sköld i blått och vitt.

I praktiken har alla objekt som skyddas av kulturmiljölagen ett sådant värde att de ska skyddas enligt konventionen. Riksantikvarieämbetet anser emellertid att det är orimligt att märka ut alla objekt skyddade av kulturmiljölagen. Därför ska länsstyrelserna göra ett ytterst restriktivt urval för utmärkning av länets kulturegendom. Urvalet ska samrådas med Riksantikvarieämbetet och Försvarsmakten samt berörd fastighetsägare.

Det kvarstår arbete för att fastställa hur urvalet från Gotlands län står sig i förhållande till de nationellt mest betydelsefulla objekten. Det innebär att vilken egendom som ska märkas kan komma att ändras.

Konventionen säger att det särskilda emblemet inte får sättas upp utan att intyg daterats och undertecknats av behörig myndighet. Emblemet får därför endast sättas upp inom markerat område på bifogad karta.

Kulturegendom på ovan rubricerad fastighet finns upptagen i länsstyrelsens förteckning över de objekt som får märkas ut enligt 25§ totalförsvarets folkrättsförordning. Länsstyrelsen finner därför skäl till att fatta beslut om bevis.

Information

I händelse av väpnad konflikt eller ockupation får kulturegendomen märkas ut genom att emblemet anbringas på flaggor, dukar eller liknande.

Bestämmelser som beslutet grundas på

1954 års Haagkonvention

Artikel 1 – Definition av "kulturegendom"

Enligt konventionen definieras kulturegendom enligt följande. I denna konvention avses med termen 'kulturegendom', utan hänsyn till ursprung eller äganderätt, a) fast och lös egendom av stor betydelse för varje folks kulturarv, såsom minnesmärken, kyrkliga eller profana, av arkitektonisk, konstnärlig eller historisk art; arkeologiska miljöer; grupper av byggnader som i sin helhet har historiskt eller konstnärligt intresse; konstverk; manuskript, böcker och andra föremål av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt intresse; såväl som vetenskapliga samlingar och betydande samlingar av böcker eller arkiv eller av reproduktioner av de objekt som ovan beskrivits; b) byggnader vars huvudändamål är att vara förvarings- och utställningsplats för sådan lös kulturegendom som anges under a), såsom museer, stora bibliotek, arkiv och skyddsrum som i händelse av väpnad konflikt kan ge skydd för den lösa kulturegendom som anges under a); c) centra som inrymmer ett stort antal av sådan kulturegendom som anges under a) och b) och som i det följande kallas 'centra för minnesmärken'.

Artikel 4 - Respekt för kulturegendom punkt 1

De höga fördragsslutande parterna förbinder sig att respektera kulturegendom inom sitt eget territorium som inom andra höga fördragsslutande parter territorium genom att avhålla sig från att använda egendom och dess närmaste omgivning, eller anordningar som används för dess skydd, för ändamål som skulle kunna utsätta dem för skada eller förstörelse i händelse av

väpnad konflikt och genom att avhålla sig från varje fientlig handling riktad mot sådan egendom.

Artikel 6 – Märkning av kulturegendom

I enlighet med bestämmelserna i artikel 16 kan kulturegendom förses med ett karakteristiskt emblem för att underlätta identifieringen av denna.

Artikel 16 punkt 1 – Konventionens emblem

Konventionens karakteristiska emblem ska ha formen av en vapensköld med spetsen nedåt, med ett blå-vitt snedkors.

Artikel 17 punkt 2 a) – Användning av emblemet

Den karakteristiska symbolen kan användas ensam uteslutande för att identifiera kulturegendom som inte står under särskilt skydd.

Artikel 17 punkt 3

Under väpnad konflikt är det förbjudet att använda det karakteristiska emblemet i andra fall än de som nämns i de föregående punkterna i denna artikel eller använda ett liknande tecken, vilket ändamålet än är.

Artikel 17 punkt 4

Det karakteristiska emblemet får inte sättas upp om inte ett vederbörligen daterat och undertecknat tillstånd (authorization) från behörig myndighet kan uppvisas.

25 § totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12)

Riksantikvarieämbetet ska under fredstid vidta de förberedelser som behövs för att utmärka sådan kulturegendom som tillförsäkras särskilt skydd enligt artikel 8 i 1954 års Haagkonvention. Utmärkningen får göras redan i fredstid.

Länsstyrelsen ska under fredstid vidta de förberedelser som behövs för att utmärka sådan kulturegendom som avses i artikel 17 punkt 2 a) i den i första stycket nämnda konventionen. Utmärkningen får göras redan i fredstid. Riksantikvarieämbetet ska efter samråd med Försvarsmakten meddela de föreskrifter som behövs för att uppgiften ska utföras.

Föreskrifter av Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer; beslutade den 25 november 1996

1 § Länsstyrelsens val av kulturegendom som ska utmärkas enligt 25 § andra stycket totalförsvarets folkrättsförordning ska ske i samråd med den som äger eller förvaltar egendomen och med chefen för det försvarsområde inom vilket egendomen är belägen.

2 § Länsstyrelsen beslutar om hur utmärkningen ska ske.

3 § Länsstyrelsen ska låta tillverka det antal skyltar som behövs för utmärkningen. Skyltarna ska vara av beständigt material och kunna sättas upp väl synliga på eller vid egendomen.

4 § En sådan skylt ska visa det emblem som beskrivs i artikel 16 punkt 1) i 1954 års Haagkonvention. Emblemet ska vara 15 cm högt och 10 cm brett och vara placerat över

texten Kulturegendom skyddad enligt 1954 års Haagkonvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt.

5 § Länsstyrelsen ska till Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer insända en aktuell förteckning med beskrivning över den utvalda egendomen.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av Susanne Hallander med handläggare Kristin Löfstrand som föredragande.

Denna handling har godkänts digitalt.

Så här hanterar vi dina personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa hittar du på www.lansstyrelsen.se/dataskydd

Bilaga E Pressmeddelande

Pressmeddelande
2019-11-11

Kulturegendom får stärkt skydd vid väpnad konflikt

I samband med att totalförsvaret utvecklas på Gotland kommer Länsstyrelsen i Gotlands län som första länsstyrelse i landet att märka ut länets mest betydelsefulla kulturegendomar med Haagkonventionens emblem för skydd av kulturegendom i händelse av väpnad konflikt.

Kyrkor, fornlämningar, museigårdar, ett fiskeläge och andra kulturhistoriskt värdefulla byggnader finns med på den lista som länsstyrelsen i samråd med andra aktörer har tagit fram inför utmärkningen av kulturegendom enligt 1954 års Haagkonvention. Objekten kommer under hösten att märkas ut med ett 10 x 15 cm stort emblem kallat "The Blue Shield" och texten "Kulturegendom skyddad enligt 1954 års Haagkonvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt".

– Det här är ett arbete som alla länsstyrelser i landet kommer att göra, men Gotland blir först med själva utmärkningen. Arbetet är en av många delar i uppfyllandet av regeringens uppdrag att utveckla totalförsvaret på Gotland, säger Kristin Löfstrand, kulturmiljöhandläggare på länsstyrelsen.

1954 års Haagkonvention kom till som en följd av den stora förstörelsen av kulturegendom under de båda världskrigen. Över 130 länder har i dagsläget anslutit sig till konventionen. Anslutna länder förbinder sig bland annat att inte använda kulturegendom för militära ändamål och att avhålla sig från fientlig handling riktad mot sådan egendom. Förbindelsen gäller både inom det egna landets gränser och på andra anslutna länders territorier.

Regeringen har beslutat att länsstyrelserna under fredstid ska förbereda en utmärkning av kulturegendom som ska skyddas enligt konventionen och Riksantikvarieämbetet har satt ramarna för hur det arbetet ska gå till. Syftet med utmärkningen är att stridande parter ska kunna identifiera vilken egendom som omfattas av konventionens skydd.

– Uppdraget till länsstyrelsen har varit att göra ett ytterst restriktivt urval av de nationellt mest betydelsefulla objekten i länet. För oss på Gotland har det resulterat i en lista på 56 objekt spridda över hela ön. Samråd har skett med Visby stift, Riksantikvarieämbetet och

Försvarsmakten och vi har landat i en lista som väl representerar de kulturmiljöer som är unika för Gotland, säger Kristin Löfstrand.

På listan finns såväl statliga som privatägda fastigheter. Samråd sker med samtliga berörda fastighetsägare.

Hansestaden Visby finns inte med i länsstyrelsens förteckning. Det beror på att det är Riksantikvarieämbetet och inte länsstyrelsen som ansvarar för utmärkning av världsarv.

För mer information, kontakta:

Kristin Löfstrand, kulturmiljöhandläggare

Telefon: 010-223 93 97

E-post: kristin.lofstrand@lansstyrelsen.se